

Elektron hökumət haqqında ümumi məlumat

Son illər inkişaf etmiş ölkələrdə demokratiyanı daha da inkişaf etdirən amillərdən biri “Elektron Hökumət”in (ingilis dilində e-Government) formalaşdırılması hesab edilir.

“Elektron Hökumət” - müasir informasiya texnologiyalarından istifadə etməklə dövlət qurumları tərəfindən Azərbaycan Respublikasının ərazisində yaşayan bütün vətəndaşlara, hüquqi və fiziki şəxslərə, xarici vətəndaşlara və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə informasiya və e-xidmətlərin göstərilməsinə şərait yaradır.

Yaradılan imkanların əsas məqsədi sosial xidmət təminatında dövlət qulluqçuları və vətəndaşlar arasında olan “məsafəni” azaltmaq, həmçinin, bu münasibətləri sadələşdirmək və şəffaflaşdırmaqdır. Dövlət orqanları tərəfindən elektron xidmətlərin geniş tətbiqi, onların sayının və keyfiyyətin artırılması, vətəndaşların xidmətlərdən məmnunluğunun yüksəldilməsi bu məqsədə çatmağın vasitələridir. Beynəlxalq təcrübəyə əsasən vətəndaşların dövlət orqanları ilə təmaslarının daha münasib şəkildə təşkili üçün “bir pəncərə” prinsipi əsasında təşkil olunan və dövlət orqanlarının göstərdiyi elektron xidmətlərin cəmləşdirildiyi “Elektron Hökumət” portalı tətbiq edilir.

Ölkəmizdə “Elektron Hökumət”in formalaşdırılması beynəlxalq təcrübəyə əsaslanır və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Azərbaycan Respublikasında rabitə və informasiya texnologiyalarının inkişafı üzrə 2010-2012-ci illər üçün Dövlət Proqramının (Elektron Azərbaycan)” təsdiq edilməsi haqqında Sərəncamı, “Dövlət orqanlarının elektron xidmətlər göstərməsinin təşkili sahəsində bəzi tədbirlər haqqında” 23 may 2011-ci il tarixli Fərmanı və digər normativ hüquqi aktlarla fəaliyyəti üçün hüquqi baza yaradılmışdır.

Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi bu sahədə görülən işlərin əlaqələndiricisi olaraq “Elektron Hökumət”in formalaşması üzrə digər dövlət orqanları ilə sıx fəaliyyət göstərir və müvafiq infrastrukturun yaradılması üzrə fəaliyyət həyata keçirir. Artıq elektron imzaların istifadəsi üçün Milli Sertifikasiya Xidmətləri Mərkəzi yaradılmışdır, dövlət qurumlarının informasiya sistemləri arasında informasiya mübadiləsinə təmin edən infrastruktur qurulmuşdur, “Elektron Hökumət” portalı hazırlanaraq istifadəyə verilmişdir. Bütün dövlət qurumları bunlardan bəhrələnərək vətəndaşlara elektron xidmətlərin göstərilməsini təmin edə bilirlər.

“Elektron Hökumət”in əsas fəaliyyət prinsipləri:

- Azərbaycan Respublikasının mövcud qanunvericiliyin tələblərinə riayət edilməsi;
- İnformasiyalaşdırma sahəsində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi, dövlət və milli maraqların qorunması;

- İstifadəçilərə təqdim olunan məlumatların tamlığının, həqiqiliyinin, aktuallığının, təhlükəsizliyinin, mühafizəsinin sadə və operativ şəkildə əldə edilməsi imkanlarının təmin olunması;
- Dövlət qurumları arasında səlahiyyət və məsuliyyət bölgüsü.

“Elektron Hökumət”in əhəmiyyəti:

- Dövlət idarəçiliyində müasir texnologiyaların tətbiqini genişləndirməklə həyata keçirilən fəaliyyətin səviyyəsinin yüksəldilməsi və onlardan istifadə imkanlarının sadələşdirilməsi;
- Dövlət qurumlarının və yerli özünüidarəetmə orqanlarının işinin səmərəliyinin artırılması və təqdim olunan elektron xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəldilməsi;
- İstifadəçilərə dövlət qurumları tərəfindən təqdim olunan elektron xidmətlərin optimallaşdırılması və yerinə yetirilmə prosedurlarının sadələşdirilməsi;
- Elektron xidmətlər vasitəsilə istifadəçilərə təqdim olunan məlumatların həqiqiliyinin, tamlığının, etibarlılığının və sərbəst əldə olunmasının təmin edilməsi;
- İstifadəçinin sorğusuna əsasən məlumatların axtarılmasına və əldə edilməsinə sərf olunan vaxtın maksimum azaldılması;
- İstifadəçinin yerləşdiyi coğrafi məkandan asılı olmayaraq ölkənin bütün ərazisində təqdim olunan elektron xidmətlərdən istifadənin mümkünlüyü.

“Elektron Hökumət” virtual məkanın, müasir texnologiyaların imkanlarından, dövlət orqanlarında informasiyalaşdırmanın yüksək səviyyəsindən istifadə edərək ölkə vətəndaşlarına göstərilən xidmətlərin keyfiyyətcə yeni formada təqdim edilməsinə xidmət edir.

ELEKTRON HÖKÜM ƏTİN YARADILMASININ İQTİSADI ƏSASLARININ TƏHLİLİ

1. Azərbaycan Respublikasında elektron hökumət xidmətlərinin mövcud durumunun qiymətləndirilməsi və inkişaf istiqamətləri

Bəriyyət, müasir dövrdə informasiya texnologiyalarının sürətli inkişafının təsiri altındadır. nformasiya texnologiyaları günümüzdə təkilatların strukturuna, işçilərin sayına, işləm prinsipinə , performansına və dəyişməsinə təsir edən ən əsas amillərdən biridir. 20-ci srin axırlarında ölkələrin iqtisadi və təkilati strukturlarının islahata cəlb edilməsi nəticəsində dövlət idarə etməsi effektiv, şəffaf, məhsuldar və vətəndaş mərkəzli olmağa yönəlmişdir, bu da öz növbəsində təbii olaraq dövlət quruculuğunda dəyişikliklərə səbəb olmuş, dövlətlər klassik bürokratik strukturlarından ayrılaraq məliyyatların daha sürətli, daha asan, daha az vaxta və daha az xərclə aparıldığı yeni bir quruluşa, idarəetmə sistemin doğru istiqamət almışdır. Bu idarəetmə sistemi elektron hökumətdir. Elektron hökumət (e-hökumət) – informasiya cəmiyyətinə məxsus dövlət idarəçiliyidir. O, informasiya telekommunikasiya texnologiyalarının (İKT) dəyərlərin və vətəndaş cəmiyyətlərinin istək və tələblərinə əsaslanır. Vətəndaşların istəklərinə, iqtisadi dəyərlərə, vətəndaş nəzarəti üçün açıq olması və dəyişikliklərə yönəlik olması ilə xarakterizə olunur. Dünyanın müxtəlif ölkələrində və ilk öncə ABŞ v Böyük Britaniyada e-hökumət ümumilikdə dövlətin fəaliyyətinin keyfiyyətinin artırılmasına istiqamətlənmiş bir konseptual sənəd kimi baxılır. Başqa cür desək, e-hökumətin əsas mahiyyəti odur ki, müxtəlif səviyyəli dövlət qurumları müasir informasiya texnologiyalarında istifadə edərək vətəndaşlara şəffaf, qərəzsiz informasiya və xidmətlər təklif edir. E-hökumətin təklif etdiyi xidmətlərin istehlakçıları insan cəmiyyəti, qeyri-hökumət təkilatları və ya dövlət qurumları ola bilər. Xüsusi vəziyyətdə, qərbin təcrübəsində e-hökumət üç əsas hissədən ibarətdir: G2G hökumət hökumət (government to government); G2B-hökumət biznes (government to business); G2C hökumət vətəndaşlara (government to citizens) və özündə bir çox tətbiq elementləri göstərir, məsələn, insanların dövlət informasiyasını əldə etmə azadlığı, dövlət təkilatlarının kağızsız dövriyyəyə keçməsi, dövlət məmurlarının autentifikasiyası üçün plastik kartların tətbiqi, kommunal xərclərin ödənməsi v s.

E- hökumət - informasiya texnologiyalarından və əsasən də internet xidmətlərindən istifadə etməklə, hökumət tərəfindən təqdim olunan xidmət və məlumatların vətəndaşlar, sahibkarlar, dövlət qurumları və digər ictimai qurumlara ötürülməsini özündə cəmlədirir. Elektron hökumətdə texnologiyalardan geniş şəkildə istifadə edilməsi hökumətin təklif etdiyi xidmətlərin vətəndaşlara operativ və şəffaf çatdırılması, biznes və sənaye sektorunda yaradılmış əlaqələrin geniş şəkildə inkişaf etdirilməsi, vətəndaşların informasiyaya çıxışının təmin edilməsi ilə bağlı hüquq və imtiyazların genişləndirilməsi və daha operativ, şəffaf və məsuliyyətli idarəetməyə xidmət göstərir. Bunun nəticəsində, korrupsiya vəziyyətlərinin qarşısının alınması, şəffaflığın artırılması, sərf olunacaq zamanın və maddiyyatın gözə çarpacaq dərəcədə azalması müşahidə olunmaqdadır.

Ölkəmizdə "elektron hökumət" in formalaşdırılması beynəlxalq təcrübəyə əsaslanır. Elektron hökumətin 3 əsas faktorunu göstərmək olar: hökumət, vətəndaş və sahibkar (biznes qurumları).

Ötən əsrin sonlarından etibarən bəşər cəmiyyətində İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyalarının (İKT) geniş şəkildə inkişaf etməyə başlaması təbii olaraq Azərbaycanda da bu sferada ciddi işlərin görülməsinə təkan verib. Yaxın tariximizə nəzər salsaq gör əik ki, Azərbaycan bir çox sektorlarda olduğu kimi, bu sektorda da müstəqil və şəffaf bir siyasət apararaq uğur qazana bilib.

Azərbaycanın elektron hökumət sektorunda inkişaf tempi beynəlxalq hesabatlarda Azərbaycana qarşı müsbət rəy yaratmışdır. Azərbaycan Respublikası BMT-nin “elektron hökumət” son hesabatlarında 2010-cu ild 96-cı sıradan 2014-cü ildə 68-ci sraya yüksəlmiş və nəticədə son hesabatda 28 pillə irəliləmişdir.

Azərbaycanda son 5-6 ildə İKT sferasında əlavə dəyr 2,1 dəf artmış və Azərbaycan uyğun sfera inkişaf göstəricilərinə görə hətta bir çox inkişaf etmiş ölkələri geridə qoymuşdur. İKT-nin inkişaf indeksləri üzrə qlobal mənzərəyə baxdıqda görərik ki, Azərbaycan 2008-2010-cu illər arasında ən sürətl inkişaf edən 10 ölkədən biri olmuş, “İKT-nin inkişaf indeksi” üzrə 154 ölkə arasında 74-cü yerdə, “Texnoloji hazırlıq indeksi” üzrə isə 2010-cu ildə 70 ölkə sırasında qərar tutmuşdur. 2012-ci il Dünya İqtisadi Forumunun hesabatına əsasən “Gələcək üçün dövlət İKT-nin vacibliyik indeksi” üzrə 142 ölkə arasında 14-cü, “şəbəkə hazırlığı indeksi”nə görə 61-ci yeri, “Qlobal rəqabət qabiliyyətlilik indeksi”nə görə 55-ci, “nnovasiyaların tətbiqi üzrə reyting”də

52-ci yeri tutur. Bütün bu nailiyyətlər təsadüfən əldə edilməmiş, bu sferada aparılan onillik siyasətin və zəhmətin məntiqi nəticəsi kimi meydana çıxmışdır.

“Elektron-hökumət”in formalaşdırılması, inkişafı və dövlət qurumlarında informasiya texnologiyalarının geniş zolaqlı tətbiqi üzər respublikada aparılan faliyyətin əsası Azərbaycan Respublikasının ümummilli lideri Heydər Əliyevin 2003-cü il 17 fevral tarixli 1146 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının inkişafı naminə informasiya və kommunikasiya texnologiyaları üzrə Milli Strategiya (2003-2012-ci illər)” ilə qoyulmuşdur.

Hal-hazırda Azərbaycanda elektron hökumətin formalaşdırılmasında beynəlxalq təcrübədən istifadə edilir və bu fəaliyyət üçün hüquqi bazanı Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Azərbaycan Respublikasında rabitə və informasiya texnologiyalarının inkişafı üzrə 2010-2012-ci illər üçün Dövlət Proqramının (Elektron Azərbaycan)” təsdiq edilməsi haqqında Sərəncamı, “Dövlət orqanlarının elektron xidmətlər göstərməsinin təşkili sferasında bəzi tədbirlər haqqında” 23 may 2011-ci il tarixli Fərmanı və digər normativ hüquqi aktlar təkil edir.

Sonuncu dövlət proqramında Dövlət və yerli özünüidarəetmə təkilatlarında İKT-nin geniş zolaqlı tətbiqi və elektron xidmətlərin geniş şəkildə inkişaf etdirilməsi əsas istiqamətlərdən biri kimi əsas götürülmüşdür. İnkişafın düzgün istiqamətdə təkilini həyata keçirmək üçün qarşıyaa ağıdakı göstərilmiş əsas məqsədlər qoyulmuşdur:

- tək multiservis şəbəkəsinin inkişafı etdirilməsi və vahid İnformasiya cəmiyyətinin qurulması;

- hökumət informasiya sistemləri və resurslarının yaradılması, qarşılıqlı əlaqəsi və inkişaf etdirilməsi, dövlət qurumlarının təşkilatlarının öz aralarında və bununla yanaşı fiziki və hüquqi şəxslərlə ünsiyyət zamanı təhlükəsiz informasiya əldə edilməsi üçün mütərəqqi texnologiyanın tətbiq edilməsi və araşdırmaların aparılması;

- “E-hökumət” həllərinin tətbiqi və “bir pəncərə” prinsipi əsasında elektron xidmətlərin təqdim olunmasının vacibliyi;

Dövlət proqramını həyata keçirmək və doğru istiqamətdə inkişafın təmin edilməsi əsas gətirilərək 2010-cu ildə Nazirlər Kabinetinin müəyyən olunmuş Sərəncamı ilə “Azərbaycan Respublikasında 2010-2011-ci ildə “E- hökumət”in qurulması üzrə Fəaliyyət Proqramı” təsdiq edilmişdir. Fəaliyyət Proqramında aşağıdakı istiqamətlər daha üstün tutulmuşdu.

- uyğun hüquqi və metodoloji verilənlər bazasının inkişaf etdirilməsi və tətbiqi,

- hökumət idarəçiliyində müasir informasiya texnologiyalarının geniş tətbiqi və informasiya sistemlərini idarə edə biləcək, inkişafına müsbət təsir göstərəcək savadlı kadrların önə çəkilməsi və öyrədilməsi;

- "e-hökumət" infrastrukturunun əsas hissələrinin təyin edilməsi və inkişaf istiqamətlərinin seçilməsi;

- hökumət idarəçiliyində elektron xidmətlərin tətbiqi və inkişafının təmin edilməsi üçün lazımı avadanlıqlar və savadlı kadrarla təmin olunması

- dövlət qulluqçularının, İKT ixtisası üzrə mütəxəssislərin işə hazırlıqları səviyyəsinin artırılması, daha yaxşı fəaliyyət göstərə bilmələri üçün şərait yaradılması, biliklərinin artırılması üçün müəyyən xarici ölkələrə səfərlərinin təşkil olunması;

- "e-hökumət" strukturunun və informasiya sistemlərinin fəaliyyətinin mühafizəsi, şəxsi məlumatların güvənsizliyinin maksimum dərəcədə təmin olunması;

- insan qrupları, regionlar arasında "rəqəmli fərqliliyin" minimuma endirilməsi, onların informasiya kommunikasiya texnologiyaları sferasında savadlılıq səviyyəsinin yüksəldilməsi, "e-hökumət" xidmətlərin çıxışının və rahatlığının təmin olunması;

Bu istiqamətdə həyata keçirilmiş tədbirlərə yekun olaraq, 2011-2012-ci illər ərzində elektron imza bazara buraxılmış, bir pəncərə prinsipinə əsaslanan e-hökumət portalı (www.e-gov.az) öz işinə başlamışdır və tətbiqi əhali tərəfindən müsbət qarşılanmışdır. Bununla da, 2012-ci ildə RYTN-in əsas aparıcı qismində Azərbaycan-Estoniya təkilatı "Best Solution" MMC və Estoniyanın bir neçə dəstəkçisi olan "CyberneticaAS" və "OÜ Aktors" qurumları ilə əməkdaşlığa başlamışdır və bunun nəticəsində ölkəmizdə **EHD S (E-Hökumət Dövlət Informasiya Sistemi)** formalaşdırılmışdır. Bu layihənin yaradılmasına sərf olunan məbləğin 7 milyon avro civarında dəyişdiyi qeyd edilmişdir.

Nəhayət, 2014-2016-cı illər intervalında "Elektron hökumətin inkişafı, elektron xidmətlərin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi" Dövlət Proqramının layihəsi hazırlanmış və təsdiq olunmaq üzrədir. Yeni proqramda dövlət orqanları arasında məlumat mübadiləsinin bir standartlarının işlənilməsi hazırlanması, yüksək səviyyədə

e-xidmətlərin göstərilməsi və yetəri qədər sürətin təmin olunması hədəflənir. “Azərbaycan 2020: Gələcəy Baxış ” konseptual sənədi isə “E-hökumət” xidmətlərinin yüz faiz şəffaf tətbiq edilməsinə vacib məqsəd olaraq qarşıya qoyulmuşdur. Bu məqsədə çatmaq üçün dövlət qurumları səylə çalışır.

Bu proqramlarla yanaşı iqtisadi və sosial sferalar üzrə təsdiq edilmiş 20-dək dövlət proqramı çərçivəsində “elektron hökumət” layihələri həyata keçirilməkdədir və tətbiqi müsbət nəticələr doğurur. “Elektron hökumət”in işləməsi üçün zəruri olan bir çox hüquqi - normativ bazanın və strukturların formalaşdırılması, elektron ödəmə sistemlərinin tətbiqi əhalinin dövlət orqanları ilə təmaslarının sadələdirilməsinə və sürətin, daha münasib, sadə və rahat şəkildə həyata keçirilməsinə, son dərə yüksək keyfiyyətli xidmətlərin göstəriləcəyinə və biznes strukturlarının müasir tələblərə cavab verən standartlara uyğun qurulmasına, sürətli və şəffaf məlumatların əldə olunmasına, mübadiləyə əlverişli imkanlar, şərait yaratmışdır. “Elektron hökumət” mühitində münasibətləri tənzimləyən bir sıra mühüm sənədlər, o cümlədən Azərbaycan Respublikasının qanunları, dövlət standartları və təsnifatları qəbul olunmuşdur. Ölkədə elektron imzadan istifadənin təşkili üçün Açıq Açar infrastrukturunu və Milli Sertifikat Xidmətləri Mərkəzi yaradılmış və 2011-ci ilin sentyabrından dövlət orqanlarına, vətəndaşlar və sahibkarlıq fəaliyyəti subyektlərin elektron imzaların verilməsinə başlanılmışdır. Elektron imzanın tətbiqi əhalinin elektron xidmətlərdən istifadə imkanlarının genişləndirilməsinə, onlara daha keyfiyyətli, şəffaf və operativ xidmətlərin göstərilməsinə, həmçinin e - hökumətin və e - ticarətin geniş şəkildə yayılmasına xidmət etmişdir.

Elektron hökumət klassik dövlətdən göstərilən xidmətlərin daha sürətli, zaman və maliyyə cəhətdən daha səmərəli olması ilə fərqlənir. Bunu aşağıdakı cədvəldə aşkar görmək olar.

Cədvəl 1. Klassik dövlət və elektron hökumət arasındakı fərqlər

Klassik dövlət	Elektron hökumət
----------------	------------------

Passiv vətəndaş	Aktiv müştəri və vətəndaş
Kağız vasitəsilə xəbərləşmə	Elektronik xəbərləşmə
əyəraxik struktur	Üfüqi və koordinasiyalı şəbəkə
Müəssisənin informasiya yüklənməsi	Vətəndaşın informasiya yükləməsi
Məmurun cavablaması	Avtomatik elektron məktub,onlayn xətt
Məmurun köməyi	Onlayn müştəri xidmətləri, təlimatlar
Məmur nəzarəti ilə yoxlanış	Avtomatik yoxlama mexanizması
Nağd pul köçürmələri	Elektronik pul transferi
Monotip xidmət	Özəlləşmiş xidmət
Yüksək maliyyə xərcləri	Az maliyyə xərcləri
Tək istiqamətli xəbərləşmə	Şəbəkə xəbərləşməsi
Qapalı dövlət	Legitim dövlət

Düzgün seçilmiş Elektron hökumət modeli, ölkənin iqtisadi və ictimai-siyasi inkişafına, həyat standartlarının və iqtisadiyyatın yüksəlməsinə və demokratiyanın güclənməsinə böyük təsir göstərir. Elektron hökumət özü ilə bərabər Elektron ticarət və Elektron Demokratiyanı da gətirir. RYTN-i bu sektorda görülməli tədbirlərin əlaqələndiricisi olaraq "E - hökumət" in qurulması üzrə digər dövlət qurumları ilə

birlikdə fəaliyyət göstərir və uyğun strukturun qurulması üzrə fəaliyyət göstərir. Bununlada elektron imzaların geni zolaqlı istifadəsi üçün Milli Sertifikasiya Xidmətləri Mərkəzi layihələndirilmişdir, dövlət orqanlarının bazaları arasında informasiya ötürülməsini təmin edən layihə qurulmuşdur, “Elektron hökumət” portal yaradılaraq istifadəyə verilmişdir. Bütün dövlət orqanları bu strukturun bəhrələnməklə uyğun vətəndaşlara elektron xidmətlərin təklif edə bilirlər.

Cədvəl 2. Dövlət Qurumları və təklif etdikləri xidmətlərinin sayı

Qurumlar	Xidmətlərin sayı
Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi	25
Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi	35
Mərkəzi Seçki Komissiyası	6
Vergilər Nazirliyi	59
Dövlət Gömrük Komitəsi	13
Daxili İşlər Nazirliyi	3
Təhsil Nazirliyi	6
Ədliyyə Nazirliyi	17
Baş Prokurorluq	1
Fövqəladə Hallar Nazirliyi	3
Səhiyyə Nazirliyi	33
Dövlət Statistika Komitəsi	5

İqtisadiyyat Nazirliyi	8
“Azərenerji” ASC	1
Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsi	1
Qiymətli Kağızlar Üzrə Dövlət Komitəsi	12
Milli Arxiv İdarəsi	2
Gənclər və İdman Nazirliyi	3
Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin işləri Üzrə Dövlət Komitəsi	4
Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi	18
Müəllif Hüquqları Agentliyi	5
Dövlət Dəniz Administrasiyası	18
Dövlət Sərhəd Xidməti	2
Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi	19
“Azərsu” ASC	5

--	--

Əmlak Məsələləri Üzrə Dövlət Komitəsi	31
Tələbə Qəbulu üzrə Dövlət Komissiyası	15
Müdafiə Sənaye Nazirliyi	1
Energetika Nazirliyi	5
Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi	1
Melorasıya və Su Təsərrüfatı Açıq Səhmdar Cəmiyyəti	2
Prezident yanında Dövlət Qulluğu Məsələləri üzrə Komissiya	6
Nəqliyyat Nazirliyi	4
Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi	12

Dövlət Miqrasiya Xidməti	10
Prezident yanında Vətəndaşlara Xidmət və İnnovasiyalar	2
Diasporla üzrə Dövlət Komitəsi	1
Xarici İşlər Nazirliyi	1
Səfərbərlik və Hərbi Xidmətə Çağırış üzrə Dövlət Xidməti	5
Elektron Arayışlar	7
Azərş 1q ASC	2
Mədəniyyət və Truzim Nazirliyi	13

Artıq Elektron sənəd dövriyyəsi Azərbaycan Respublikası iqtisadi inkişaf Nazirliyi və Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyidə, Elektron HRM- Kadrların idarə olunması sistemi Heydər Əliyev Fondunda, E-Təhsil sistemi isə 20-dən çox orta təhsil məktəbinə artıq tam həcmdə həyata keçirilir. Günbəgün xidmət həcmi genişləndən Elektron hökumət portalı, vətəndaşın şəxsi məlumatlarının gizliyini və güvənsizliyini təmin etməklə 7/24 zaman ərzində olunduğu kimi fəaliyyət göstərir. Smartfon və digər tablet tipli mobil qurğulardan “Elektron Hökumət” portalına təhlükəsiz girişlərin təmin edilməsi üçün Sertifikat Xidmətləri Mərkəzi tərəfindən vətəndaşlara mobil ID sertifikatlarının verilməsi artıq başlanıb. Vətəndaşlar mobil autentifikasiya

xidmətlərində ən yararlanaraq və mobil platformalardan “Elektron Hökumət” portalındakı xidmətlərdən istifadə edə bilirlər. Azərbaycanda mövcud informasiya cəmiyyətinin yetəri qədər olmamasını nəzərə alaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin nəznində yaradılan “Asan Xidmət” Mərkəzlərini də Elektron Hökumətin bir qolu saymaq olar.

Elektron hökumətin bölgələr üzrə genişlənmə və inkişaf sürətinə mane olan əsas səbəblərdən biri informasiya cəmiyyətinin qıtlığı və vətəndaşların kifayət dərəcədə məlumatlı olmamasıdır. Buna görə də E-hökumətlə tanışlığın, vətəndaşların elektron xidmətlər haqda daha geniş şəkildə məlumatlandırılması, şəhər və bölgələrdə pulsuz yüksək səviyyəli təlimlərin həyata keçirilməsi, məlumatlandırıcı broşuraların paylanması çözümlərin yolu ola bilər. Bununla yanaşı e-imzanın sertifikatlaşdırılmasına görə regionlarda autentifikasiya mərkəzlərinin yaratmaq, formalaşdırmaq və vətəndaşların e-imza əldə etməsi üçün daha sərfəli münasib qiymət qoyulmalıdır.

Elektron hökumətin yaradılması sayəsində dövlət təkilatlarında olan süründürməçilik, korrupsiya aradan qaldırılır və insanların incidilməsinin qarşısı alınmış olur. Buna əsasən də bu istiqamətdə əsasən demokratik ölkələr və demokratiya yolu izləyən dövlətlər çıxış edirlər. Azərbaycan da inkişaf etmiş ölkələr kimi demokratiya yolunu seçmiş, açıq və şəffaf cəmiyyət yaratmağı, formalaşdırmağı özünə dəqiq hədəf seçmiş, hüquqi-normativ dövlət quran, insan hüquqlarına son dərəcə hörmət edən bir cəmiyyət kimi bu gün də XXI əsrin var olan reallığı kimi ortaya çıxmış demokratik vahid bir e-hökumətin qurulması üçün xeyli illər aparmışdır.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının İnformasiya Texnologiyaları İnstitutunun direktoru, AMEA-nın müxbir üzvü Rasim Əliquliyev demişdir ki, Azərbaycanda insanların şəxsi həyatından başlamış, müxtəlif dövlət orqanlarının işinə qədər informasiya texnologiyaları geni zolaqlı tətbiq olunmağa başlanmışdır. Onun sözlərinə əsasən, informasiya texnologiyalarının ayrı-ayrı tərkib hissələri var ki, onların hamısı hər bir təşkilatda, hər bir dövlət təşkilatında, həmçinin biznes sferasında yeni mühit, yeni imkanlar yaratmış olacaqdır. Buna əsasən də ölkənin internetləşməsi, informasiyalaşdırılması, şəbəkələşməsi, orqanların bir-biri ilə ancaq elektron poçt vasitəsi ilə mübadilələr aparması, bununla yanaşı sosial şəbəkələr üzərində əlaqələr qurulması, formalaşdırılması, bundan əlavə e-imza texnologiyasının bütün ölkə regionlarında tətbiq olunması, informasiyanı bir yerdən, mənbədən başqa yerə ötürərkən artıq onun hüquqi-normativ əsası mövcudluğu və bunun kimi hüquqi-normativ məsələlərin həllində önəmli dərəcədə rol oynayan e-imza texnologiyası nəhayət ki, yeni bir reallıq tələb edir: "Bu reallıq nəinki hakimiyyət orqanlarının iş prosesinin informasiya texnologiyalarından geniş şəkildə istifadə

etməsi, fəaliyyətlərini həyata keçirmək üçün şərait yaradır. Bu səbəbdən də ölkəmizdə e-hökumət, e-ticarət, onun ayrı-ayrı tərkib hissələri olan e-parlament, e-mağaza və s. bunlar hamısı birlikdə bir bütün kimi elektron Azərbaycanı Respublikasını gündəmə gətirmişdir.

Gələcəyin Elektron Hökuməti - günbəgün müasirləşən informasiya texnologiyaları gələcək zamanda E-Hökumətin əhatə dairəsini kifayət dərəcədə genişləndirə bilər. Son vaxtlarda ölkəmizdə geniş tətbiqinə başlanılmış E-Təhsil, E-Maliyyə və Audit Sistemi, E-Sənəd periodu, E-HRM – Kollektivlərin idarə olunması sistemi kimi böyük layihələrə gələcək zamanlarda müxtəlif istiqamətlər əsasən şaxələnərək bir-biri ilə əlaqəli olaraq daha əlverişli, rahat vahid sistem kimi fəaliyyət göstərəcək. Tibb, hüquq, sığorta, iqtisadiyyat, kimya, maliyyə, turizm, idman, ekologiya və digər sferalarda həyata keçirilən tədbirlər və prosedurlar elektronlaşaraq E-Hökumətin ayrılmayan hissəsi halına çevrilə bilər.

”Elektron Hökumət” və Cəmiyyət

Elektron Hökumət, dövlət idarəetmə orqanları və cəmiyyət arasında əlaqələrin İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyaları (İKT) vasitəsilə qurulması anlamına gəlir. İKT sayəsində dövlət və cəmiyyət arasında qarşılıqlı əlaqələr təmin edilir.

Son illər ərzində inkişafı istiqamətlənmiş ölkələrdə formalaşdırılmağa başlanmış və milli şüur və demokratiyanın inkişafına təsir edən amillərdən biri də "Elektron hökumət"dir (ingilis dilində desək, e-Government).

Xidmətin cəmiyyət üçün nəzərdə tutulmuş üstünlükləri və faydaları:

Bu xidmət informasiya texnologiyalarından istifadə etməklə dövlət orqanları tərəfindən Azərbaycan Respublikasının ərazisində yaşayan bütün vətəndaşlara, hüquqi və fiziki şəxslərə və eləcə də xarici vətəndaşlara və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə informasiya xidmətlərinin və e-xidmətlərin göstərilməsi kimi üstünlüklər tanıyır. Həmçinin vətəndaşın axtarışına əsasən məlumatların axtarılmasına və əldə edilməsinə sərf olunan vaxtın minimuma endirilməsində bu xidmətin böyük rolu var. İstifadəçinin yerləşdiyi coğrafi məkandan asılı olmayaraq, təqdim olunan elektron xidmətlərdən ölkənin bütün ərazisində istifadənin mümkünlüyü də bu xidmətin təqdim etdiyi üstünlüklərdən bəziləridir.

Vətəndaşlara təqdim edilən

xüsusi imkanlar nələrdir?

Bu xidmətin, istifadəçilərinə təqdim etdiyi yeni imkanların əsas məqsədində - xidmətlərin göstərilməsi üçün dövlət qulluqçuları və vətəndaşlar arasında olan "məsafəni" minimuma endirmək, bu münasibətləri inkişaf etdirmək və düzgün bir siyasi xəttlə aparmaq, şəffaflaşdırmaq dayanır. Təbii ki, bütün bu məqsədlərin həyata keçməsi üçün dövlət orqanları tərəfindən elektron xidmətlərin tətbiqi, onların miqdar və keyfiyyətinin artırılması, vətəndaşların bu kimi xidmətlərdən mümkün dərəcədə daha çox istifadə etməsi və məmnunluğunun yüksəldilməsi vacibdir.

Vətəndaşlar üçün istifadəyə verilən xidmətlərə misal olaraq:

- gəlir vergisi, iş axtarışı (müəssisələrdə vakansiyalar), sənədlərin verilməsi (pasport və sürücülük vəsiqəsi), Vətəndaşların qeydiyyat aktları (doğum, ölüm, nikah), Avtomobillərin qeydiyyatı, On-layn ərizə (ali məktəbə daxil olmaq, tikinti aparmağa razılıq almaq, pensiya, müavinət və s. haqqında), Yaşayış yerində qeydiyyat, Səhiyyə xidmətləri (e-məsləhət) və s. göstərmək olar.

“Elektron Hökumət” portalının bu lahiyədə mövqeyi:

Məhz burada “elektron hökumət” portalı (www.e-gov.az) xüsusi ilə göstəriləlidir. Çünki vətəndaşların dövlət orqanları ilə əlaqələrinin daha rahat və uyğun şəkildə baş tutması üçün dövlət orqanlarının göstərdiyi elektron xidmətlər məhz bu məkanda cəmləşmişdir.

Ölkəmizdə "elektron hökumət" in inkişaf etdirilməsi beynəlxalq təcrübəyə əsaslanır və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycan Respublikasında rabitə və informasiya texnologiyalarının inkişafı üzrə 2010-2012-ci illər üçün Dövlət Proqramının (Elektron Azərbaycan)" təsdiq edilməsi haqqında Sərəncamı, "Dövlət orqanlarının elektron xidmətlər göstərməsinin təşkili sahəsində bəzi tədbirlər haqqında" 23 may 2011-ci il tarixli Fərmanı və digər normativ-hüquqi aktlarla fəaliyyət üçün hüquqi baza yaradılmışdır.

Lahiyyə biznes sektorunda işləyənlərə nə vəd edir?

Lahiyyənin biznes sektoru üçün də əsas üstünlükləri vardır. İş adamlarının dövlət orqanları ilə səmərəli və operativ şəkildə əlaqələrin qurulması və xərclərin azaldılması, iqtisadi səmərəliliyin, rəqabət və xarici bazarlara çıxış

imkanlarının artması – əldə olunan imkanlardan bəziləridir. Bu sektor üçün göstərilən xidmətlərə misal olaraq:

- Sosial fondlara ödəmə, E-bəyannamə, e-vergi hesab-fakturası, yeni şirkətlərin qeydiyyatı və gömrük bəyannamələri, E-lisənziya, E-satınalma, e-kotirovka, E-hərrac, Arayışların verilməsi və s. göstərmək olar.

Lahiyənin inkişaf etdirilməsi məqsədilə artıq 2013-cü ilin yanvar ayından etibarən layihə üzrə aylıq bülletenlər hazırlanır. Bülleten ölkədə elektron hökumətin inkişaf etdirilməsi istiqamətində görülən və görülməsi nəzərdə tutulan işləri, elektron hökumət layihələri haqqında informasiyaları, o cümlədən elektron xidmətlərin sayını və onlardan istifadə edilməsi və digər müqayisəli statistikaları özündə birləşdirir.

Demokratik imkanların gücləndirilməsi və ictimai eləcə də siyasi fəaliyyətdə vətəndaşların iştirakının artırılması üçün informasiya vasitələri, eləcə də, informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının istifadəsi “elektron hökumətin” özünü təşkil edir. Bu xidmət sayəsində, informasiya sahəsində qərarların qəbul edilməsinə və monitorinqinə bir növ elektron dəstək tətbiq olunur. Və bu dəstək vətəndaşların dövlət orqanları ilə qarşılıqlı münasibətə cəlb olunmasından ibarətdir.

Vətəndaşların bütün bu xidmətlərdən istifadəsi və üstünlüklərdən faydalanması üçün "Elektron hökumət" portalı - www.e-gov.az öz işini hər gün xüsusi nəzarət və gücləndirilmiş rejimdə davam etdirir. Bu hökumət, müasir informasiya texnologiyaların imkanlarından, dövlət orqanlarında informasiyalaşdırmanın maksimum səviyyəsindən istifadə edərək vətəndaşlara göstərilən xidmətlərin keyfiyyətə yeni formada təqdim edilməsinə xidmət edir.

İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının inkişafı və informasiya cəmiyyətinə keçidin təmin edilməsi

İnformasiya cəmiyyətinə keçidin təmin edilməsi, innovasiya yönümlü və biliyə əsaslanan iqtisadiyyatın qurulması, dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanlarında İKT-nin tətbiqinin və elektron xidmətlərin, həmçinin informasiya təhlükəsizliyi sahəsində fəaliyyətin genişləndirilməsi, cəmiyyətin informasiya məhsul və xidmətlərinə tələbatının dolğun ödənilməsi, rəqabətqabiliyyətli və ixrac yönümlü İKT potensialının gücləndirilməsi, yüksəkixtisaslı mütəxəssislərin və elmi kadrların hazırlanması Konsepsiya çərçivəsində qarşıda duran prioritet vəzifələrdəndir. Qarşıdakı illərdə İKT infrastrukturunu inkişaf etdiriləcək, əhaliyə müasir elektron xidmətlərin göstərilməsi imkanları genişləndiriləcək, kənd yaşayış məntəqələri də daxil olmaqla ölkə ərazisində genişzolaqlı, ucuz və keyfiyyətli internetə çıxış təmin ediləcəkdir. Distant təhsil, elektron ticarət, tele-tibb və digər müasir xidmət növlərinin geniş tətbiqinə nail olunacaq,

elektron ticarət əqdləri iştirakçılarının müdafiəsini və təhlükəsizliyini təmin etmək üçün qanunvericilik təkmilləşdiriləcəkdir. Bölgələrdə İKTnin tətbiqi genişləndiriləcək, əhalinin rəqəmsal hazırlığı və ölkənin qlobal informasiya məkanına inteqrasiya səviyyəsi yüksəldiləcəkdir. İKT və əqli mülkiyyətin qarşılıqlı təsiri və əqli mülkiyyət hüquqları ilə qorunan bir çox obyektlərin qlobal rəqəmsal şəbəkəyə çıxışı nəzərə alınaraq, on-line lisenziyalaşmaya və one-stop-shops formatında xidmətlərin göstərilməsinə əsaslanan rəqəmsal hüquqları idarəetmə sistemi yaradılacaqdır. Bununla yanaşı, kosmik sənayenin inkişafı ilə bağlı müvafiq tədbirlər həyata keçiriləcəkdir. Telekommunikasiya peyklərinin geostasionar orbitə çıxarılması nəticəsində etibarlı peyk rabitəsi təmin ediləcək və bununla ölkənin informasiya təhlükəsizliyi gücləndiriləcəkdir. Telekommunikasiya şəbəkəsində yeni texnologiyaların tətbiqi genişləndiriləcək, milli radio və televiziya proqramlarının peykdən paket yayımı təşkil ediləcəkdir. Eyni zamanda, aşağı orbitli peyklərin orbitə çıxarılması nəzərdə tutulur ki, bu da ölkədə ətraf mühitin mühafizəsi, kənd təsərrüfatı, topoqrafiya və kartoqrafiya, eləcə də milli təhlükəsizlik sahəsində fəaliyyəti daha səmərəli edəcəkdir. Ölkənin regionun İKT xidmətləri bazarına çıxışını təmin etmək məqsədi ilə tranzit informasiya magistrallarının, regional informasiya resurslarının və şəbəkə idarəetmə sistemlərinin qurulması kimi layihələr gerçəkləşdiriləcəkdir. “Elektron hökumət”in formalaşdırılması məqsədi ilə ardıcıl və mərhələli qaydada müvafiq tədbirlər görülməlidir. Dövlət orqanlarında müasir informasiyakommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi genişləndiriləcək, dövlət orqanlarının öz aralarında vahid infrastruktur əsasında təhlükəsiz informasiya mübadiləsi aparması, onların funksional vəzifələr üzrə əhaliyə elektron xidmətlər göstərməsi təmin ediləcək, informasiya təhlükəsizliyinin yüksəldilməsi, səriştəli istifadəçi və 23 mütəxəssislər hazırlanması kimi məsələlər diqqətdə saxlanılacaqdır. Eyni zamanda, elektron xidmətlərin keyfiyyəti yüksəldiləcək, bu xidmətlərə mobil rabitə, məlumat köşkləri və digər müasir vasitələrlə çıxış təmin ediləcək. Dövlət informasiya resurslarının və sistemlərinin vahid texnoloji standartlar əsasında inteqrasiyası təmin olunacaq və vahid informasiya fəzası formalaşdırılacaqdır. İnformasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi, ölkəyə daxil olan internet trafikində qlobal kibershücumların qarşısının alınması, informasiya proseslərinin mühafizəsi, dövlət orqanlarının informasiya resurslarının və sistemlərinin mümkün təhdidlərdən qorunması, kibertəhlükəsizlik sahəsində ümummilli hazırlığın qaldırılması və maarifləndirmənin genişləndirilməsi diqqət mərkəzində saxlanılacaqdır. İKT üzrə kadr hazırlığı işi də təkmilləşdiriləcəkdir. Yüksəkixtisaslı mütəxəssislərə və elmi kadrlara artan tələbatın ödənilməsi məqsədi ilə ölkənin ali təhsil ocaqlarında təhsilin elmi tədqiqatlar və innovasiyalarla sıx inteqrasiyasına əlverişli mühit yaradılacaq, dünyanın qabaqcıl təhsil ocaqları ilə əlaqələr genişləndiriləcək, həmçinin

Ölkədən kənara “beyin axını”nın qarşıısının alınması üçün təsirli tədbirlər görüləcəkdir.